

ÖDÜL VE CEZA SİSTEMİ

Ödül, istenilen davranışları pekiştirmeye, ceza ise istenmeyen davranışların ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Ödül ve ceza sisteminin temel amacı, öğrenciye kendi davranışların yönetmek için gerekli olan duygusal ve düşünsel yeterliliği kazandırmaktır. Öğrenci, öğretmeni tarafından olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilen davranışlarına verilen pekiştireçlere göre, kendini denetleme yeterliliğini geliştirmektedir. Bu nedenle, ödül ve ceza sisteminin, eğitsel amaçlara uygun olarak kullanılması gerekmektedir. Yani, ödül ve ceza sistemi öğrencinin davranışlarına yön veren baş referans kaynağı olarak yapılandırılmalı ve tutarlı bir bütünlük içinde uygulanmalıdır.

Ödül, öğrencinin beğenilen bir davranışından dolayı haz duyulması için verilen her tür pekiştireci kapsar. Örnek olarak, gülümseme, dokunma, saçını okşama, sözle onaylama, sorumluluk verme gibi her tür övgü ödül olarak değerlendirilebilir. Ceza ise, istenenden yoksun bırakmayı tanımlayan her tür sınırlama ve yasaklamayı içerir. Dolayısıyla ceza, öğrencilerin istenmeyen davranışlarından üzüntü ve pişmanlık duymasını sağlayan yaptırımların anlatımıdır.

Ödül ve cezanın, mutlaka bir amaca yönelik olması gerekir. Yani nedensiz yere ödül ve ceza verilemez. Ayrıca öğrenci, hangi davranışlarının sonucunda ödüllendirileceği veya cezalandırılacağı konusunda yeterli ön bilgilere sahip olmalıdır. Yani bu durum, ödül ve cezanın amaçlı olmasının yanı sıra anlamlı olmasını da gerektirmektedir.

Ödül ve cezanın anlamlı olması için, öğrencinin psikolojik, zihinsel ve ahlaki gelişimine uygun olmak zorundadır. Örneğin, sınav sırasında kopya çekme girişiminde bulunan bir öğrenci durumunu ele alalım. Eğer öğrenci, olumlu bir benlik algısına ve toplumca onaylanmış kişilik örüntüsüne sahipse, kopya çekmeyi kendine uygun bulmayacaktır. Çünkü, yakalanması durumunda kaybedeceği saygınlığı ve onurudur. Eğer böyle öğrenci zayıf bir benlik algısına ve sorunlu bir kişilik yapısına sahipse bu durumda kopya çekmeye daha çok eğilimli olacaktır. Örnekleri çoğaltmak istersek, yalan söyleme veya gerçeği saklama gibi bir çok davranış sayılabilir. Buradan çıkaracağımız sonuç, öğrencinin kendi kendini denetleyen olumlu bir kişilik yapısına sahip olması önemli bir etkidir.

Bu nedenle, öğretmen olumlu davranış örneklerini vurgulamalı ve öğrencilerin ahlaki gelişimlerini gözetken bir yaklaşım izlemelidir. Ancak küçük yaşlardaki öğrencilerde ahlaki standartların gelişimi henüz tamamlanmamıştır. Ahlaki gelişim, esas olarak zihinsel gelişme ve psikolojik olgunlaşmanın sonucudur. Dolayısıyla özellikle ilköğretimin ilk sınıflarında ceza vermekten kaçınılmalıdır.

Diğer bir önemli noktada, davranışla orantılı olmayan ölçsüz olarak uygulanan ödül ve ceza uygulamaları beklenen sonuçları vermez aksine ters tepki verir. Örneğin, öğrencinin her davranışının ödüllendirilmesi çok yanlıştır. Aynı şekilde, bir öğrencinin her davranışına tepki göstermekte çok yanlıştır. Ancak ödülün yanlıştır ve yersiz kullanılması cezada olduğu kadar yıkıcı sonuçlara yol açmaz. Burada demek istediğim şey, bir öğrenciye ceza verirken çok dikkatli olunmalıdır. Yani ceza

verilirken öğrenciye bu cezayı niçin verdiğimizizi ona hissettirmeliyiz ki bir daha böyle bir şeyi yapmasın. Ceza verilirken, öğrencinin kişilik hakları zedelenmemeli ve onuru, gururu incitilmemelidir. Yoksa öğrencide psikolojik sorunlar ortaya çıkar. Örneğin sürekli olarak cezalandırılan ve toplum içinde küçük düşürülen bir öğrencide öğrenilmiş çaresizlik, duyarsızlık ve gerileme gibi nevrotik eğilimler gözlenmektedir. Esasen her türlü yergi ve engelleme bir tür cezalandırmadır.

Araştırmalar, ödülün öğrenmede cezaya göre daha etkili ve kalıcı olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda, ödül ve ceza ile ilgili olarak şu sonuçlar çıkartılmıştır.

1. Hangi davranışların neden ve nasıl ödüllendirileceği yada cezalandırılacağını öğrencilerle birlikte kararlaştırmak, eğitsel açıdan daha etkili olmaktadır.
2. Ödül ve ceza uygulamaları kararlı ve tutarlı bir biçimde yapılmalıdır. Aynı davranış bir kez ödüllendirilir, başka bir seferde ödüllendirilmez yada bi kez cezalandırılır, diğer bir seferinde cezalandırılmazsa eğitsel etkisi azalmaktadır.
3. Ödül ve ceza, davranış ortaya çıktığı anda verilmeli ve mutlaka sonuçları izlenmelidir.
4. Öğretmen, ödül ve ceza verirken duygusal davranmamalıdır. Özellikle ceza, asla bir öfke ve hincin sonucu olmamalıdır.
5. Ödül ve ceza verilmeden önce, yapılan davranışın nedenleri araştırılmalıdır. Özellikle ceza vermeden önce, istenmeyen davranışta öğrencinin kişisel olarak ne ölçüde kusurlu olduğundan emin olunmalıdır.
6. Ödül ve ceza, kişiliğin tamamına değil sadece istenmeyen davranışa yönelik olmalıdır.
7. Ödül ve ceza, yapıcı, yaratıcı ve en önemlisi de öğrenciyi geliştirecek nitelikte olmalıdır.
8. Öğretmen ödül ve ceza kullanımında, yansız ve adil olmalıdır.
9. Ödül ve ceza, sınıfın duygusal atmosferini olumsuz yönde etkileyen yoğunluk ve sıklıkta verilmemelidir. Öğrenciler, özellikle cezalandırma endişesinden korunmalıdır.
10. Hiç bir zaman ödevler ve dersler ceza olarak kullanılmamalıdır.
11. Ödül ve ceza mantıklı ve anlaşılabilir ölçütlere göre verilmelidir. Örneğin ağır bir suça karşılık hafif bir ceza verilmesi istenmeyen davranışın ortadan kaldırılması için yeterli olmaz.

Ödül Vermenin Yararları:

1. Ödül, öğrencinin olumlu davranışları için isteklendirilmesi ve güdülenmesini kolaylaştırır.
2. Ödül, öğrencinin öğrenilecek konuya ilgi duyması ve moral motivasyonunu arttırması açısından yararlıdır.
3. Ödülle davranışların onaylanması, bireyin olumlu bir benlik algısı ve sağlıklı bir kişilik örüntüsü geliştirmesini kolaylaştırır.

Ödül Vermenin Sakıncaları:

- 1 . Bazen, ödül kazanmak öğrencinin asıl amacı haline gelebilmektedir.
2. Ödül araç olarak değil de amaç olarak kullanılırsa başarısızlık durumunda öğrenci endişe ve kaygı duymaktadır.
3. Sürekli benzer şekillerde ödüllendirme, öğrencinin güdülenme düzeyinin giderek düşmesine neden olmaktadır.

Ceza Vermenin Yararları:

1. Etkili bir ceza, öğrenciyi olumsuz davranışları yapmaktan alıkoyabilir.
2. Ceza istenmeyen davranışların sonunda oluşan zararın giderilmesi ve kayıpların karşılanmasına hizmet eder.
3. Ceza, ödül ile birlikte dengeli bir biçimde kullanıldığında, istenmeyen davranışlar üzerinde sosyal kontrol sağlar.
4. Ceza, özellik1e bilerek yapılan olumsuz davranışların yerleşmesini engellemek açısından yararlıdır.
5. Akılcı ve tutarlı bir ceza sistemi, öğrencilerin adalet ve güven duygularını geliştirir. Ayrıca sınıf içi uyumun yanı sıra öğrencinin sosyal ilişki kurma becerisini de olumlu yönde etkiler.

Ceza Vermenin Sakıncaları:

1. Suça uygun olmayan ceza verme, öğrencide kalıcı davranış bozukluklarının oluşmasına neden olur.
2. Ceza, öğrencilerde korku endişe yarattığı için sınıfta kaygıyı artırır ve öğrenmeyi güçleştirir.
3. Sürekli cezalandırma, öğrencilerde genel bir kayıtsızlık ve bağışıklık durumu yaratabilir.
4. Ağır cezalar, öğrencide öfke, nefret gibi olumsuz duyguların yerleşmesine neden olabilir.
5. Ceza veren kişi içinde duygusal olarak zarar verici, incitici bir durumdur.
6. Ceza sadece verilen öğrenciyi değil bazen sınıfın tamamını da olumsuz yönde etkileyebilir.